

שהיד סולדת בו אסור אבל כלי שני אף על גב דיד סולדת בו מותר שאין דופנותיו חמין² והולך ומתקרר.

4. הגהות שערי דורא איסור והיתר ליקוטים

ואם שפכו הרוטב מן הקדירה לקערה, אם היה זכוב נשפך מן הקדירה לקערה מותר הכל, שכל זמן שהוא בקדירה בטל בששים וכשנופל בקערה הרי (הוא) [היא] כלי שני. ואם תחילה נפל הזכוב קודם נפילת הרוטב, הרי אסור הקערה כדי קליפה, דחם על גבי צונן צריך קליפה. ואם תאמר הרי הזכוב נעשה כלי שני, הא ליאת, דאין שייך לזכוב היוצא מן הקדירה להיות ככלי שני. אך אין רגילות שתפול הזכוב קודם נפילת הרוטב. לכן מספק יש להתיר. ואם היה הזכוב בקערה תחילה כמו כן הכל מותר.³

גוש ככלי ראשון בעירוף דוחקא דסכינא

5. ספר איסור והיתר הארוך שער לו סימן ז

ז. ודווקא בשר שהועלה בקערה דליכא דוחקא אבל בשר רותח שהיד ס"ב שנחתך בסכין ש"ח שהוא בן יומו מתשמיש רותח או בסכין של שאר איסורין אגב דוחקא דסכינא בולע בכלון וצריך ס' נגד כל חתיכת הסכין פי' נגד כל הלהב של הסכין במקום שחתך הבשר (מהרי"ש). ול"ד לכלי שני בדבר יבש ליכא דפנות המקררות ומבשל מיהא כל זמן שהיד ס"ב ומפר' הר"ף ול"ד לשוחט בסכין של א"י דאמר רב קולף את בית השחיטה דהתם אפ"ל למאן דאמר דבית השחיטה חם מ"מ שאר כל הבהמה אינה חם. (וכ"כ הט"ז)

בירור בדין הגמרא

6. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קד עמוד ב

אמר ליה אביי: ... הכא - אי שרית ליה לאסוקי עוף וגבינה, אתי לאסוקי בשר וגבינה, ומיכל בשר בחלב דאורייתא. מתקיף לה רב ששת: סוף סוף, צונן בצונן הוא! אמר אביי: גזירה שמא יעלה באילפס רותח נשך נהמה עס אגנינה נמוך אילפס רותח לה"ל נשול, סוף סוף כלי שני הוא. וכלי שני אינו מבשל! אלא: גזירה שמא יעלה באילפס ראשון:

7. מנחת יעקב כלל סא סעיף מה

ואין להקשות דלפ"ז מאי מקשה הש"ס בפכ"ה דף ק"ד ע"ב סוף סוף כלי שני הוא וכלי שני אינו מבשל ע"כ והתם קאי לענין דבר גוש דהיינו בשר וגבינה. י"ל דגם האו"ה ומהרש"ל לא קאמרי אלא שמפליט ומבליע אבל מבשל גמור לא הוי⁴ וכן משמע מדברי מהרש"ל וכ"כ האו"ה להדיא כלל ל"ו סוף דין ז' ומה שהעתיקו האחרונים בשם האו"ה הלשון דמבשל הוא שלא בדקדוק דבאמת מתחלה כתב האו"ה הלשון מבשל אבל לבסוף כתב וז"ל ואף על גב דאין כאן גם דופני הכלי ראשון שמחזיק לו החמימות ואינו מבשל מבלע מיהא בלע עכ"ל וא"כ כיון דאינו מבשל לא מקרי בשר וחלב דאורייתא ושפיר מקשה הש"ס שם וק"ל.

דין גוש בבישול והבלעה והכשר שולחנות לפסח

שיטות הראשונים

גוש ככלי ראשון ומבליע ומפליט כאחד

1. ים של שלמה מסכת חולין פרק ז סימן מד

ופי' בכלי ראשון, לאפוקי מה שהוא בקערה, שהוא כלי שני, אינו מפליט ומבליע האיסור שבתוכו לדבר אחר, כל זמן שאינה אסורה מחמת עצמה.

אבל אם האיסורים מחמת עצמה, אז היו אסורים בניגועה אף בלא רוטב, אף אחר שבאו לכלי שני, כל זמן שהיד סולדת בהן, דלא שייך כלי שני אלא במים ורוטב, וכל דבר הצלול, שמתערב מיד באחת, ונתקרר במהרה, אבל לא בחתיכת בשר או דג, וכל דבר שהוא גוש, דכל זמן שהיד סולדת בו עומד בחמימותו, מפליט ומבליע שפיר,

ומשום הכי נראה דדוחן ואורז ג"כ, אחר שנתערו מקדירה לתוך קערה, כל זמן שהיד סולדת בו וחמים, הן ככלי ראשון, ונ"מ לענין בשר בחלב, שאם הכף בן יומו מבשר, והדוחן בלוע מן חלב, או איפכא, נאסר המאכל משום בשר בחלב, וגם נאסר הכף בבלוע זו, אוסר אח"כ קדירה אחרת אם תחבו לתוכו,

א"נ אם הכף של גוים, אז נאסרה בבליעת איסור, שאוסר אותו תבשיל של דוחן כו' לפי מ"ש, שהכלי אוסר דבר אחר אפילו בלא רוטב,

אבל אם אותו התבשיל נאסר כבר בבליעה, לא נאסר הכף בלא רוטב, מאחר שהמאכל אינו אוסר מחמת עצמו¹, וכ"ש שאם המאכל הוא של חלב או של בשר, שאין הכף נמי נעשה כמוה, ולהיות בן יומו, ולאסור אח"כ קדירה אחרת משום בשר בחלב, מאחר דכולו היתר, דלא גרע מדבר הנאסר בבליעה, שאין אוסר בלא רוטב, כ"ש בכולו היתר, וכמ"ש לקמן.

2. פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן צד ס"ק יד

ומה שהביא דברי ים של שלמה בפרק גיד הנשה סימן מ"ד יראה לפרש דהכי קאמר דסובר אף בלא דוחקא בגוש מפליט ומבליע והלכך אורז ודוחן שיש בו חלב ממש (ובלוע שגירת לישנא הוא) הכף נאסר מן הממש והכף מפליט דכלי מפליט בלוע בלא רוטב אבל אם המאכל רק בלוע מחלב אין דבר הבלוע באוכל יוצא בלא רוטב ומשום הכי הכף אין נעשה בן יומו מתחילה זו ומכל מקום המאכל אסור דהכלי מפליט שפיר בלוע בלא רוטב ובס"ק ק"ה בט"ז אות ד' אבאר:

וראוי שתדע דהט"ז דהחמיר בגוש על ידי דוחקא היינו אף בהפסד מרובה דבאין הפסד מרובה בלאו הכי פוסק כרש"ל שם בסימן ק"ה דאף כלי שני אוסר ושם אבאר הנפקא מינה לים של שלמה בין כלי שני לגוש דמפליט ומבליע כאחד

3. תוספות מסכת שבת דף מ עמוד ב

ושמע מינה כלי שני אינו מבשל - תימה מאי שנא כלי שני מכלי ראשון דאי יד סולדת אפ"ל כלי שני נמי ואי אין יד סולדת אפילו כלי ראשון נמי אינו מבשל ויש לומר לפי שכלי ראשון מתוך שעמד על האור דופנותיו חמין ומחזיק חומו זמן מרובה ולכך נתנו בו שיעור דכל זמן

כל הבשר ק"ד ב' דפריך סוף סוף כלי שני ומה קושיא והא גוש הוי ככלי ראשון עיין מנחת יעקב כלל ס"א אות מ"ה אלא דמפליט ומבליע והוי דרבנן משא"כ על ידי דוחקא יש לומר מבשל ממש ואסור בהנאה וכבר התבאר:

הכשר משטחים לפסח

14. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנא סעיף כ
השלחנות והתיבות שמצניעים בהם אוכלין כל השנה, רגילים לערות עליהם רותחין לפי שלפעמים נשפך מרק מן הקדירה לתוכן.

15. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תנא סעיף ו
כל כלי הולכין בו אחר רוב תשמישו; הלכך קערות אף על פי שלפעמים משתמשים בהם בכלי ראשון על האש, כיון שרוב תשמישן הוא בעירו שמערה עליהן מכלי ראשון, כך הוא הכשרן. הגה: ויש מחמירין להגעיל הקערות בכלי ראשון (טור בשם אבי העזרי ומרדכי פ' כל שעה ותוספות סוף מסכת ע"א), וכן הוא המנהג.

16. משנה ברורה סימן תנא ס"ק קיד

(קיד) לערות עליהם וכו' - מכלי ראשון ומהרי"ו סימן קצ"ג פסק דלא מהני עירו מפי שלפעמים משים עליו פשטיד"א חם והוי כאלו נשתמש בכלי ראשון אלא יכשירם ע"י אבן מלובן וישפוך עליו רותחין ויגלגל למקום אחר וישפוך עליו כדי שילכו הרותחין ככולו. [ובזה די אפילו אם הרותחין הוא מכלי שני דהא נרתחין על הדף והוי ככלי ראשון] ואז מותר להניח עליהם אפילו מצה חמה ובדיעבד מותר ע"י עירו לבד ועיין לעיל בס"ו בהג"ה ובמ"ב שם:

17. שולחן ערוך הלכות בשר בחלב סימן צב סעיף ז

הגה: ... ואם נשפך חלב או שאר איסור רותח על גבי קרקע, והעמידו עליו קדירה חמה; אם מה שנשפך אינו אצל האש, לא הוי רק כלי שני, ולכן הקדירה אסורה, דבולע קצת, והתבשיל מותר, דתתאי גבר.

וכן אצלינו ברמ"א סעיף ג.⁹

18. ש"ך יורה דעה סימן צב ס"ק לג

לג והתבשיל מותר. וכתב מהרש"ל באו"ש ובספרו פג"ה סי' ל"ח דאם הקדירה היא רותחת מחמת האש אפילו התבשיל אסור אם אין ס' נגד מה שתחתיו ומשמע מדברי מהרש"ל שם דאפי' הנשפך הוא צונן אסור כיון שהקדירה מרתחת מחמת חום האש ע"ש ועי' בסימן ס"ח ובמה שכתבתי שם:

19. הוות דעת חדושים סימן קה ס"ק יא

כן בדבר גוש שהכריעו שדין כלי ראשון יש לו, היינו שיכול לבלוע ממה שלמעלה, אבל אינו בולע מתתאה.

20. משנה ברורה סימן תמז ס"ק כד

ואם הניחו חתיכת בשר רותח בקערה של חמץ יש להחמיר דכתבו הפוסקים ביו"ד סימן צ"ד דבדבר עב כזה לעולם הוא ככ"ר כ"ז שהיד סולדת בו ואפשר דה"ה אם הניחו אותה מקערה לטעלע"ר: שעה"צ: (יז) מגן אברהם, ועיין במקור חיים דמשמע מניח דאין לאסור ממנה רק כדי קליפה:

דעת השו"ע והרמ"א

8. ר"ן (על הרי"ף) מסכת חולין דף מא עמוד ב

ושמואל אמר תתאה גבר. הלכך חם לתוך צונן סגי ליה בקליפה ומיהו קליפה בעי כדאמרינן בסמוך דאמקור ליה בלע וצונן לתוך חם דינו כחם לתוך חם דאסור ופלוגתייהו דרב ושמואל בשנטלו מן האור אלא שעדיין הוא חם שאילו האחד מהם על האור או האיסור או ההיתר כלהו מודו דכחם בתוך חם דמי:⁵

9. דרכי משה הקצר יורה דעה סימן קה

ונראה מדברי הר"ן דדוקא כשנטלו מן האש אבל עדיין הוא בכ"ר אבל אם שמוהו כבר בכ"ש ודאי אינו אוסר כלל לפי מאי דקי"ל דכ"ש אינו מבשל ואינו מבליע ומפליט וכמו שנתבאר לעיל סימן ס"ח (אות ט).
ואף על גב דאם נפל חם על דבר צונן אסור כדי קליפה היינו משום דהוי כמו עירו ואדמיקר ליה בלע פורתא הואיל ולא היה מעולם עדיין בכלי שני. וזהו טעם דגים שעלו⁶ בקערה דאינן מותרים רק מטעם נ"ט בנ"ט.

וכן לקמן סימן ק"ז גבי דגים טמאים שנתערבו בקערה שהיו אוסרים אי לאו מטעם דבטלים ברוב אבל אם כבר מונח בכ"ש חם אף על פי שהיד סולדת בו אינו מבליע כמו שאר כ"ש או דבר עב כגון חתיכת בשר שהניחו בכ"ש דלא גרע דבר שהוא גוש מדבר לח וכ"מ מדברי הרשב"א (ב"ד ש"א א ע"ד) שמדמה ענין כ"ש לחום חלב הכסלים שהוא דבר עב.⁷

10. תורת החטאת כלל סא דין יג

ונראה לי דדוקא אם חותך בשר רותח שהוא על האש או שהסירו מן האש ועדיין בכלי ראשון אבל אם כבר הניחו בכלי שני מעתה כבר עבר רתיחתו ואינו צריך רק קצת קליפה משום השומן הדבוק בסכין גם הסכין אינו נאסר דהא קי"ל כלי שני אינו מבליע ואינו מפליט וכן הוא המנהג פשוט כשאוכלין בשר שהוא בקערה עם סכין חולבת או איפכא דאין אוסרין ונועצין הסכין בקרקע להסיר השמנונית שעליו ונכון הוא מטעם דכלי שני אינו מבשל כלל.

11. שולחן ערוך הלכות בשר בחלב סימן צד סעיף ז

בשר רותח שחתכו בסכין חולבת, כל החתיכה אסורה...

הגה: ... וכל זה בבשר רותח בכלי ראשון, ואז אם הסכין בן יומו ואין ס' בבשר נגד הסכין הכל אסור, ואף הסכין צריך הגעלה. אבל אם הוא כלי שני, הבשר צריך קליפה

12. שולחן ערוך הלכות שבת סימן שיח סעיף יט

אסור לטוח שמן ושום על הצלי בעודו כנגד המדורה אפילו נצלה הצלי מבעוד יום דמכל מקום יתבשל השום והשמן.

13. פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן צד ס"ק יד

וראוי שתדע דהט"ז דהחמיר בגוש על ידי דוחקא היינו אף בהפסד מרובה דבאין הפסד מרובה בלאו הכי פוסק כרש"ל שם בסימן ק"ה דאף כלי שני אוסר ושם אבאר.

הנפקא מינה לים של שלמה בין כלי שני לגוש דמפליט ומבליע כאחד⁸ ודע שהים של שלמה כתב מפליט ומבליע והאו"ה כתב מבשל היה נראה לומר דוחקא מבשל ובלא דוחקא מפליט ומבליע כדמוכח מפרק

21. ים של שלמה מסכת חולין פרק ז סימן מה

ובאו"ה (כלל ל"ו) כתב וז"ל, אם הניח איסור חם לתוך קערה, דינו כשאר חמין לתוך צונן, וכן אם הניח בשר רותח תוך קערה חולבת, סגי לבשר בקליפה, וכן הקערה צריך קליפה.

.. מאחר שהוכחתי מכל הני גדולים, דס"ל דבקערה היכי שהיא בן יומן אוסרת דבר חם בלא רוטב, מאחר שאין בה פליטה מגופה, ממילא דלא שייך נמי למימר גבי קערה או כף עילאה גבר או תתאה גבר, כי אם בב' מיני אוכלין, שטבען להיות חם וקר, משא"כ בכלי שאינו טבע בכך, א"כ חם שאצלו מפליט ובוולע, וא"כ כל זמן שהוא חם שהיד סולדת בו אוסרת, וגם נאסרה מגוף האיסור בכלי, היכא דליכא ס', לפי מה דקיימא לן דחום הצלי וחום הבישול הכל בס',

22. יד יהודה הפירוש הארוך סימן צד ס"ק לו

ראיתי להזכיר כאן חידוש שראיתי בשו"ת מהרי"ו סי' קצ"ג, והביאו נמי החק יעקב [סי' תנא ס"ק נה] והא"ר [שם ס"ק מ] ולא ערערו עליו, שכתב שם גבי שלחנות דצריך להגעילן ע"י אבן חם או לפיד אש וישפוך עליו, ורותחים ע"י עירווי לבד אינם מועילים לשלחנות דלפעמים משימים עליו פשטידא חם והוי השולחן כ"ר עכ"ל. ולא הבנתי דבר זה כלל, דמה לי מה שמימים עליו פשטידא חם אף מיד שלקחו מאש מ"מ הא תתאה צונן ואינו מבליע אלא כדי קליפה וא"א שיהא נעשה השולחן עצמו ככ"ר, וא"כ כמו כן העירווי ג"כ מפליט זה הקליפה. ולא עוד דעירווי מכ"ר שלא נפסק הקלוח מבואר בתוס' זבחים [צו. רה"ע] דגרע מזה, דשם יש סוברים כיון דלא נפסק הקלוח מבשל לגמרי, אבל דבר גוש לא חשבו התוס' שם אלא כנפסק הקלוח ולכ"ע אינו מבשל אלא כ"ק כמו דאמרינן בכ"צ [עו א]. ומשמע להדיא שם דאין חילוק בין הוא חם מכ"ר או מאש עצמו כמו דאמרינן שם גבי נטף מרוטבו על החרס, וכן מבואר שם בגמ' לרב דעילאה גבר אף שלקחו הפסח מהאש ממש וסכו בשמן צונן עילאה גבר, וכמו כן לשמואל דס"ל תתאה גבר, א"כ א"א שיהא נעשה השולחן כ"ר ושפיר מועיל לו הגעלה ע"י עירווי שלא נפסק הקלוח. וכן בהגמ"י [ד"ק פ"ה מהל' חו"מ הל' הגעלה] שהביא הב"י שם כתב משום דלפעמים נופל עליהם רותח כגון פשטידא ומרק עכ"ל, ואעפ"כ מתיר בהגעלה ע"י עירווי. ואולי י"ל דהגעלה דין אחר יש לו דצריכין הפליטה ממש כעין הבלוע, וכיון שבלע ע"י עירווי מה שנרתח מאש עצמו ע"כ צריכין נמי ליתן עליו אבן שנרתח מאש עצמו אבל לא מים רותחין שנרתח ע"י אמצעי הקדירה, אבל מה זה שאמר דהוא כ"ר וצ"ע. ובעיקר דין דבר גוש יתבאר אי"ה בס' ק"ה [ס"ק יד] באריכות.

23. סיכום החומרות שבהצטרפם עירווי לא מועיל לשיש¹⁰

- א. גוש דינו ככלי ראשון (שלא כשו"ע, רמ"א וט"ז)
- ב. אין תתאה גבר בכלים (כרש"ל ולא ככל שאר הפוסקים)
- ג. לא בקיאות בשמן (וראה ברמ"א סעיף ט שלא שייך בחמץ...)

5 ונפק"מ לבליעה בפלטה ובכיריים שהיא כבליעת כלי ראשון ולא כבליעת עירוי וממילא לא יועיל עירוי בשביל להכשיר אותם אלא בצירוף סברת המקלים בכלי זכוכית שלא בולעים כלל.

6 לשו"ע מדובר באפילו נתבשלו אמנם ההסבר לשיטתו שעלו הכוונה הונחו לאחר בישול.

7 ומסיים: גם שנראה לעינים שרוטב רותחת יותר שומרת חומו מדבר עב ודלא כמו שראיתי למהר"ש לורי"א (מכונות סי' נא אות ב, יש"ש פג"ה סי' מד ופכ"ה סי' עא) שחילק בהכי ואין דבריו נראין:

8 אמנם בחוות דעת חדושים סימן קה ס"ק יא כתב: 'וכן בדבר גוש שהכריעו שדין כלי ראשון יש לו, היינו שיכול לבלוע ממה שלמעלה, אבל אינו בולע מתתאה, וגם אינו מפליט ומבליע כאחד'.

9 ויש להדד שנראה שגם לדעת הרמ"א יש לגוש דין כלי ראשון בשניה הראשונה ולכן כתב 'מיד' ו'אחר כך'

וכן מובן כיצד אוסרים 'זה אצל זה' שהרי לכאורה מונחים בכלי שני שלא אוסר לרמ"א. אלא שמדובר במציאות של 'מיד' שעדיין ברתיחתם.

10 הרב טובי הציע שהפשטידה מבליע ביבש ולכן לא מועיל עירוי כדין בליעה ביבש. אמנם נראה שיש להעיר:

- א. המשנ"ב כתב שיש כאן בליעה בכלי ראשון ולא כתב באש
- ב. במתיאות אין כאן אש שניתן לומר שבולעת באש
- ג. לפי דבריו גם הגעלה לא תועיל והמשנ"ב הציע בעצם הגעלה בכלי ראשון ע"י אבן מלובנת ומים רותחין.

1 ויש לברר מה ההבדל בין הדוחן שבלוע מחלב שאוסר את הכף לבין המציאות עכשיו שבלועה מאיסור לא יכולה לאסור את הכף. ונראה כוונתו כיון שבדוחן יש ממשות חלב שנתערב אינו נחשב בלוע אלא כחלב בתערובת וממילא אוסר את הכף מה שאין כן כשקיבל את האיסור מבלוע בכלי נאסר מדין בלוע ושוב אין לו כח לאסור בלא רוטב.

וכו מצאתי ב משב"ז (צד. ד) שכתב בדברי רש"ל: 'אורז ודוחן שיש בו חלב ממש (ובלוע שגירת לישנא הוא) וברוך שכוונתי.

2 בחו"ד (ביאורים צב, כו) כתב 'דהעיקר בטעם דמבשל תלוי דוקא ביש לו דפנות המחממות' כלומר שבכלי ראשון הדפנות החמים מסייעים לשמור חומו, ובגוש שאין לו דפנות חמים ממילא יחשב גם ככלי שני.

3 ומכאן שאין עירוי מפליט ומבליע כאחד אפילו כשיש ממשות והוא כדברי הרמ"א בסימן צה סעיף ג. שכתב 'אבל אם עירה מים רותחים שאינן של בשר ולא של חלב על כלים של בשר ושל חלב ביחד, ואפילו שומן דבוק בהם, הכל שרי'. ולא כש"ך שם שהחמיר במלוכלכים ולא כפר"ח שהחמיר אפילו בנקיים.

ונפק"מ לבליעה במדיח. אמנם שם אפשר שהמים עצמם בולעים מחמץ ונבלעים כדי קליפה. ובבשר בחלב תלוי בדין אם יש נ"ט בר נ"ט בבליעה באוכלין תחילה.

4 למעשה הפוסקים לאסור בגוש אוסרים גם בשבת משום מבשל (ט"ז שיה נד). ונראה שבא לומר שאינו מבשל 'גמור' מהתורה אלא מדרבנן. וצ"ע. ובפרי מגדים שם אכן כתב שבדיעבד יש לסמוך על שיטת הרמ"א וכן על כך שגוש מפליט ומבליע ולא מבשל.